

1. Žodynėlis.
2. Pasidalinti terminais ir informacija, naudojama specialiojo ugdymo srityje. Trumpas, bet išsamus aprašymas.
3. Galima taikyti su kitais terminais.

ELGESIO ANALIZĖS MOKSLAS: Elgesio analizė yra mokslas, kurio tikslas - ištirti psichologinę individo ir aplinkos sąveiką bei, kaip šis mokslinis metodas priklauso nuo gamtos mokslų metodo. Yra trys pagrindiniai skyriai, įskaitant Taikomojo Elgesio Analizę.

ABA: Taikomosios elgesio analizės (angl. Applied Behavior Analysis) akronimas ir tai yra taikomieji mokslai, kurie kyla iš elgesio analizės.

Tai mokslo sritis, taikanti elgsenos ir mokymosi principus bei klinikiniais tyrimais patvirtintus metodus, pageidaujama elgesiui įtvirtinti. Ji turi keletą funkcijų, įskaitant aprašymą tarp organizmo ir aplinkos sąveiką, paaiškinti, kaip vyksta ši sąveika, numatyti būsimų įvykių charakteristikas ir tikimybę, turėti įtakos formai, dažnumui, funkcijai.

Pagrindinė ABA funkcija yra pagrįstas įrodymais.

ABA dėmesys skirtas socialiai reikšmingam elgesiui, pavyzdžiui:

- ❖ Mokykliniai įgūdžiai
- ❖ Socialiniai įgūdžiai
- ❖ Komunikaciniai įgūdžiai
- ❖ Prisitaikymo įgūdžiai

Tai leidžia tinkamai taikyti bet kuriai intervencijos sričiai, o ne tik, kaip įprasta autizmui. Tai atsiranda kaip elgsenos analizės principų taikymas ir todėl gali būti taikoma įvairioms sritims.

Jis yra plačiai pripažintas ir taikomas visoje negalios ir autizmo kontekste, ypač moksliniu ir metodologiniu požiūriu, kuris jį apibūdina, bet nėra sukurtas konkrečiai autizmui.

Apibendrinant, tai yra sąvoka, susijusi su informacijos, gautos kruopštaus tyrimo (analizės) apie tai, ką asmuo sako ar daro (elgesys) tam tikroje situacijoje ar aplinkybių rinkinyje, taikymui.

Mokymosi teorija parodė, kad žmogaus elgesį daugiausia lemia įvairūs veiksniai (vadinami stimulais), susiję su situacija, kurioje ji yra, ir jo elgsenos rezultatai (vadinamosios "pasekmės") ankstesniais atvejais.

Žinodami ir suprasdami, kokie yra ankstesni veiksniai ir pasekmės, mes galime priimti strategijas, kad keistųsi asmens elgesys.

Pastiprinimas: įvykis, kuris, kai pasirodo iškart po elgesio, padidina elgesio dažnį.

1. Jis naudojamas siekiant pagerinti elgesį, kurį reikia didinti.
2. Jo vertė sustiprėja, bet po elgesio formavimo (jei elgesys yra dažnas arba ne).

3. Turi būti suteikiamas iš karto po tikslinio elgesio.

TEIGIAMAS PASTIPRINIMAS: naudojamas tam, kad skatintų tobulinti elgesį, kurį norime matyti dažniau)

NEIGIAMAS PASTIPRINIMAS: Panaikinamas stimulus gaunamas iš aplinkos, dėl kurio padidėja elgesys, kurį mes norėtume sumažinti.

PASTIPRINIMO TIPAI:

Socialinis

Sensorinis (hamakai, batutai ir tt)

Apčiuopiami (slimai, kamuoliai ir t.t.)

Kinetinis/ Dinaminis (aktyvi veikla, žaidimas, pakėlimas, vaikščiojimas)

Sufleravimas = pateikti fizines, imitacines priemones per modeliavimo veiksmus ar gestus, kad palengvintų ir pasiektų norimą elgesį.

Sufleravimas: mes naudojame jį, kai mokome kažką naujo; ir kai vaikas / berniukas nereaguoja į duotą nurodymą arba, kai jis gali padaryti tai, ką reikia, bet jis to nedaro.

Pasiūlymų ar sufleravimų tipai:

1. **VERBALINIS:** žodinės instrukcijos
2. **IMITACINIS:** imitacinis (modeliavimas)
3. **FIZINIS:** fizinis parodymas (dalinis arba bendras)
4. **APLINKOS:** pasiūlymai, susiję su stimulu: indikacija; pozicija; išskirtinumas (pvz., palikite langelį, kuriame galite žaisti žaidimus)

Formavimas = sekos kūrimas, kurios tikslas - pasiekti norimą elgesį (tikslą).

Būtina įvertinti vaiko kompetencijos lygį.

Grandinė = Tikslinis elgesys yra padalintas į veiksmus, kurie palaipsniui sustiprinami iki visiško elgesio realizavimo.

ToM = "Proto teorija" (Theory of Mind) yra gebėjimas suvokti ar suprasti savo ir kitų psichines būsenas, mintis, įsitikinimus, motyvus, išvadas, emocijas, ketinimus ir poreikius, pagrįstus elgesio, konteksto ir reikšmės išvada. Išvadų sistema leidžia suprasti elgesį ir prognozuoti elgesį.

Prisitaikymo įgūdžiai

Adaptyvus (prisitaikantis) elgesys yra veikla, kurią kiekvienas subjektas turi atlikti kasdien, kad būtų pakankamai nepriklausomas ir tinkamai atliktų užduotis, susijusias su jo

socialiniu vaidmeniu, kad atitiktų tos pačios amžiaus ir kultūros konteksto aplinkos lūkesčius.(Doll, 1965; Grossman, 1973,1983; Sparrow, Balla and Cicchetti, 1984; Nihira 1999; Thompson, McGrew and Bruininks, 1999).

Adaptyvus elgesys yra aiškus konstruktas, bet jis yra susijęs su intelektu, kaip matuojamas įprastais vartojimo bandymais, ir šis santykis yra didesnis ikimokyklinio amžiaus ar sunkios negalios subjektams

Asmeninis ir socialinis savarankiškumas realiose situacijose, kognityvinių gebėjimų stebėjimas ir pritaikymas savarankiškame kasdieniniame gyvenime.

Adaptyvus elgesys:

- Tai priklauso nuo amžiaus
- Tai yra specifinis kontekstas
- Tai tipiškas pasirodymas

• Tai yra daugialypis konstruktas

Autizmas: DSM-V diagnostikos kriterijai 299,00 (F84,0)

A. Ilgalaikis socialinio bendravimo ir socialinės sąveikos trūkumas keliuose kontekstuose, kurį rodo šiuo metu arba istorija (pavyzdžiai yra iliustraciniai, nebaigtiniai):

1. Socialinių ir emocinių abipusiškumo trūkumai, pavyzdžiui, nuo neįprasto socialinio požiūrio ir normalaus atgalinio pokalbio nesėkmės; mažinti dalijimusi interesais, emocijomis ar paveikti; nesugebėjimas inicijuoti ar reaguoti į socialinę sąveiką.

2. Trūkumas nežodinio komunikacinio elgesio, naudojamo socialinei sąveikai, pavyzdžiui, nuo blogai integruotos žodinės ir neverbalinės komunikacijos; akių kontakto ir kūno kalbos sutrikimų ar gestų supratimo ir naudojimo trūkumų: veido išraiškos ir neverbalinio bendravimo trūkumo.

3. Trūksta santykių plėtojimo, išlaikymo ir supratimo, pvz., Nuo sunkumų, koreguojančių elgesį, kad atitiktų įvairias socialines aplinkybes; sunkumų dalintis vaizduotės žaislais ar draugais; nesant susidomėjimo bendraamžiais.

Sergamumas grindžiamas socialinės komunikacijos sutrikimais ir ribojamais, pasikartojančiais elgesio modeliais.

B. Apriboti, pasikartojantys elgesio, interesų ar veiklos modeliai, kuriuos rodo bent du iš toliau išvardytų, šiuo metu arba istorijos (pavyzdžiai yra iliustraciniai, nebaigtiniai):

1. Stereotipiniai arba pasikartojantys judesiai, objektų ar kalbos naudojimas (pvz., paprastų motorinių stereotipų, žaislų išvyniojimo ir prakeikimo objektų, echoliacijos, idiosinkratiškų frazių).
2. Reikalavimas vienodumo, laikytis įprastų taisyklių ar ritualizuotų verbalinio ar neverbalinio elgesio modelių (pvz., ekstremalios nelaimės esant nedideliam pokyčiui, perėjimų sunkumai, tvirto mąstymo modeliai, sveikinimosi ritualai, kiekvieną dieną reikia laikytis to paties maršruto arba valgyti tą patį maistą).
3. Labai riboti, įkyraus pobūdžio susidomėjimai, kurių intensyvumas ar dėmesys yra nenormalus (pvz., tvirtas pririšimas arba nerimas dėl neįprastų objektų, pernelyg apriboti ar tvirti interesai).
4. Hiperaktyvus ar hipoaktyvus sensorius įvedimas arba neįprastas suinteresuotumas jutiminiais aplinkos aspektais (pvz., akivaizdus abejingumas skausmui / temperatūrai, neigiamas atsakas į konkrečius garsus ar tekstūras, per daug kvapus ar jautrus daiktų lietimui, regos žavėjimas žiburiais ar judesiu).

Sergamumas grindžiamas socialinės komunikacijos sutrikimais ir ribojamais, pasikartojančiais elgesio modeliais.

C. Simptomai turi būti atpažįstami ankstyvo vystymosi laikotarpiu (tačiau jie negali tapti visiškai akivaizdūs, kol socialiniai poreikiai neviršys ribotų gebėjimų arba gali būti užmaskuojami mokymosi strategijomis vėlesniame amžiuje).

D. Simptomai sukelia labai reikšmingų socialinių, profesinių ar kitų svarbių funkcionavimo sričių pablogėjimą.

E. Šie sutrikimai nėra geriau paaiškinti intelekto negalia (intelekto vystymosi sutrikimas) ar visuotiniu vystymosi delsimu. Intelekto sutrikimai ir autizmo spektro sutrikimai pasitaiko dažnai; autizmo spektro sutrikimų ir intelekto sutrikimų diagnozavimui, socialinis bendravimas turėtų būti žemesnis nei tikėtasi bendram vystymuisi.

Asocijuoti pagalbinės diagnozės ypatumai

Daugelis autizmo sutrikimų turinčių asmenų taip pat turi intelekto sutrikimų ir (arba) kalbos sutrikimų (pvz., lėtas kalbėjimas, kalbos supratimas). Net tie, kurie turi vidutinį ar aukštą intelektą, turi nevienodą sugebėjimų profilį. Tarp intelekto ir adaptuotų funkcinių įgūdžių atotrūkis dažnai yra didelis. Motorinių įgūdžių trūkumas, įskaitant keistą eiseną, nepatogumą ir kitus nenormalius judesio požymius (pvz., vaikščiojimas ant pirštų galų). Gali atsirasti savęs sužalojimas (pvz., galvos sumušimas, riešo kramtymas), o sutrikdantis / sunkus elgesys dažniau pasitaiko vaikams ir paaugliams, sergantiems autizmo spektro

sutrikimais, nei kiti sutrikimai, įskaitant intelekto negalavimus. Paaugliai ir autizmo spektro sutrikimą turintys suaugusieji yra linkę į nerimą ir depresiją. Kai kuriems žmonėms išsivysto sutrikimai, panašūs į katatoninius (lėtėja ir "užšaldo" vidurinį veiksmą), bet paprastai jie neatitinka visiško katatonijos sutrikimo. Tačiau asmenims, sergantiems autizmo spektro sutrikimais, dėl pastebimai pablogėjusių motorinių simptomų, galima parodyti visą katatoninį sutrikimą su tokiais simptomais kaip mutismas, pozavimas (tvirtas kūno laikymas ilgą laiką) grimasų išlaikymas ir vaškinis lankstumas.

Atrodo, kad paauglių metais yra didžiausia katatoninio sutrikimo rizika.

Plėtra ir kursas

Autizmo spektro sutrikimas taip pat turėtų būti nustatytas pagal amžių ir atsiradimo būdą. Simptomai paprastai yra atpažįstami per antrus gyvenimo metus (12-24 mėnesių amžiaus), tačiau gali pasireikšti anksčiau nei 12 mėnesių, jei vystymosi sutrikimai yra sunkūs arba pastebimi vėliau nei 24 mėnesiai, jei simptomai yra lengvesni. Poveikio pradžios apraše gali būti pateikta informacija apie ankstyvo vystymosi delsimą arba bet kokius socialinių ar kalbos įgūdžių praradimus. Paprastai tai įvyksta nuo 12 iki 24 mėnesių amžiaus ir skiriasi nuo retų atvejų, kai išsivysto regresija, pasireiškianti mažiausiai po 2 metų normalaus vystymosi.

Autizmo spektro sutrikimo elgsenos ypatumai pirmiausia pasireiškia ankstyvoje vaikystėje, kai kuriais atvejais per pirmuosius gyvenimo metus trūksta susidomėjimo socialiniu bendravimu. Kai kurie vaikai, turintys autizmo spektro sutrikimų, patiria vystymosi regresiją, o socialiniai veiksmai ar kalbos vartojimas laipsniškai arba palyginti greitai pablogėja, dažnai per pirmuosius 2 gyvenimo metus. Tokie nuostoliai yra retai pasireiškę kitais sutrikimais ir gali būti naudinga "raudona vėliava" autizmo spektro sutrikimui. Daug daugiau neįprastų ir griežtesnių medicininių tyrimų yra įgūdžių praradimas už socialinės komunikacijos ribų (pvz., savikontrolės praradimas, naudojimasis tualetu, judesio įgūdžiai) arba po antrojo gimtadienio (taip pat apie šį sutrikimą žiūrėti: Rett sindromas skyriuje "Diferencialinė diagnostika").

Pirmieji autizmo spektro sutrikimo simptomai dažnai susiję su uždelsta kalbos raida, dažnai lydima socialinio intereso trūkumo ar neįprastos socialinės sąveikos (pvz., traukiant žmones rankomis be bandymo į juos pažvelgti), keisti žaidimo būdai (pvz., nešiojant žaislus, bet niekada su jais nežaisti) ir neįprastų bendravimo būdų (pvz., žinant abėcėlę, bet neatsakant į savo vardą). Gali būti įtariama, bet paprastai atmetama. Per

antrus gyvenimo metus tampa labiau akivaizdus keistos ir pasikartojančios elgsenos ir tipiško žaidimo nebuvimas. Kadangi daugelis paprastai besivystančių mažų vaikų turi tvirtų pageidavimų ir mėgaujasi pasikartojimais (pvz., valgydami tuos pačius maisto produktus, žiūrėdami tą patį vaizdo įrašą keletą kartų), ikimokyklinio amžiaus vaikams gali būti sunku atskirti riboto ir pasikartojančio elgesio, kuris diagnozuoja autizmo spektro sutrikimus. Klinikinis skirtumas grindžiamas elgesio tipu, dažnumu ir intensyvumu (pvz., vaikas, kuris kasdien dėlioja daiktus valandas ir labai sunerimsta, jei bet kuris elementas yra perkeliamas).

Autizmo spektro sutrikimas nėra degeneracinis sutrikimas, ir mokymąsi bei išlaikymą būdinga tęsti visą gyvenimui. Simptomai dažniausiai būna pastebimi ankstyvoje vaikystėje ir ankstyvose mokyklose, su vystymosi nauda, būdinga vėlesnėje vaikystėje, bent kai kuriose srityse (pvz., padidėjęs susidomėjimas socialine sąveika). Tik maža dalis paauglių, kurių elgsenos paauglystėje blogėja, daugumos elgsenos gerėja.

Tik autizmo spektro sutrikimų turinčių asmenų mažuma gyvena ir dirba savarankiškai paauglystėje; tie, kurie paprastai turi geresnę kalbą ir intelektualinius sugebėjimus, ir gali rasti nišą, atitinkančią jų ypatingus interesus ir įgūdžius. Paprastai žmonės su žemesniu sutrikimu gali geriau dirbti savarankiškai.

Tačiau net šie asmenys gali likti socialiai naivūs ir pažeidžiami, jiems sunku organizuoti praktinius poreikius be pagalbos ir yra linkę į nerimą ir depresiją.

Daugelis suaugusiųjų praneša, kad taiko išlaikymo strategijas ir įveikimo technikas, siekdami nuslėpti jų sunkumus viešai, bet kenčia nuo streso ir pastangų išlaikyti socialiai priimtina vaizdą. Vargu ar viskas yra žinoma apie senyvo amžiaus autizmo spektro sutrikimą.

Autizmo spektro sutrikimo funkcinės pasekmės

Mažiesiems vaikams, turintiems autizmo spektro sutrikimų, socialinių ir komunikacinių gebėjimų trūkumas gali trukdyti mokytis, ypač mokytis per socialinę sąveiką arba kartu su bendraamžiais. Namuose nepaprastai sunku atlikti įprastus įpročius ir išlaikyti norą keistis, taip pat jutimo jautrumas gali trukdyti valgyti ir miegoti, taip pat atlikti įprastą priežiūrą (pvz., kirpimą, dantų valymą). Adaptyvūs įgūdžiai paprastai yra žemiau išmatuoto IQ. Labai sunku suplanuoti, organizuoti ir susidoroti su neigiamais pokyčiais, kurie veikia akademinį pasiekimą, net ir studentams, turintiems didesnę nei vidutinę intelektą.

Vyresniame amžiuje šiems asmenims gali būti sunku išlikti nepriklausomais dėl laikysenos nelankstumo ir sudėtingų naujovių.

Daugelis autizmo spektro sutrikimų turinčių asmenų, net ir neturintys intelekto sutrikimų, turi blogą suaugusiųjų psichosocialinį funkcionavimą, kuris indeksuojamas tokiais priemonėmis kaip savarankiškas gyvenimas ir darbas. Funkcinės pasekmės senatvėje nėra žinomos, tačiau socialinė izoliacija ir bendravimo problemos (pvz., sumažėjęs pagalbos ieškojimas) gali turėti įtakos sveikatai senyvo amžiaus žmonėms.

AAC: "Augmentacinis ir alternatyvus bendravimas" (paprastai sutrumpintas kaip A.A.C.) yra terminas, apibūdinantis visus komunikacijos metodus, kurie padeda žmonėms, kuriems sunku naudotis dažniausiai naudojamais bendravimo kanalais, visų pirma kalbomis ir raštu, geriau bendrauti.

Tai vadinama alternatyva, nes ji naudoja alternatyvius bendravimo būdus, kurie skiriasi nuo tradicinių. Jis apibrėžiamas kaip papildomas, nes jis nepakeičia, bet padidina asmens natūralias bendravimo galimybes.

Tai metodų, strategijų ir technologijų rinkinys, skirtas tiems, kurie nekalba, jo pašnekovams ir jo gyvenimo aplinkai, siekiant palengvinti bendravimą ir gerinti dalyvavimą gyvenimo ir santykių kontekstuose.

Yra daug skirtingų techninių metodų. Būtina pasirinkti ir taikyti labiausiai teisingą ir efektyvų požiūrį į vieno neaktyviojo dalyko poreikius ir savybes (amžius, pagrindinė patologija, likusieji bendravimo įgūdžiai, vizualiniai įgūdžiai ir kt.).

PECS: tai bendravimo sistemos santrumpa per vaizdo mainus. Tai yra viena iš strategijų, naudojamų Alternatyviojo auginimo komunikato kontekste, tačiau turi specifiškumą vaikams, sergantiems autizmo spektro sutrikimais.

Alternatyvios papildomos komunikacijos sistemos įvedimas leidžia sunkiai funkcionuoti vaiko daliai, turinti teigiamų pasekmių įvairiose vystymosi srityse: bendravimą, socialinę sąveiką ir mažėjančią poveikį probleminiam elgesiui.

Tai pagrįsta sustiprinimų naudojimu (elementais, galinčiais keisti elgesio dažnumą), paskatinimu (ypač naudojant vizualius ir fizinius nurodymus), išnyksta (iš pradžių įvedama daugybė pagalbinių priemonių, kurios vėliau palaipsniui naikinamos).

Juo siekiama plėtoti funkcinį bendravimą ir bendravimą kaip socialinę mainą, atliekant smulkių žingsnių mokymą, kuris apima šešis etapus.

Išdėstymas: tikslas

PIRMAS ETAPAS: *fizinis mainų valdymas.*

Paprastas vaizdų mainai su objektu;

ANTRAS ETAPAS: *padidinkite spontaniškumą.*

Vaikas mokosi:

- Naudoti knygą bendravimui;
- Pašalinti simbolinę kortelę;
- Eiti prie pašnekovo ir palikti simbolinę kortelę rankoje;

TREČIASIS ETAPAS: *simbolio diskriminavimas.*

Vaikas mokosi diskriminuoti tarp vizualinių stimulų ir išreikšti pasirinkimą;

KETVIRTAS ETAPAS: *sakinio sudarymas.*

Vaikas mokosi sudaryti paprastus sakinius su simbolinėmis kortelėmis, sudarytomis iš "Aš noriu" + įdomiausio objekto;

PENKTASIS ETAPAS: *Atsakymas.*

Vaikas mokosi atsakyti į klausimą "ko nori?"

ŠEŠTAS ETAPAS: *Pateikite komentarą.*

Sužinokite, kaip komentuoti atsakymą į partnerio raginimą ir spontaniškai.

Pagrindinis tikslas yra skatinti spontaniškumą ir vaiko iniciatyvą bendravimo srityje.

Jie gali išmokti keistis vaizdais tėvams, pedagogams, mokytojams, terapeutams ir žmonėms, kurie sukasi aplink vaiku. PECS gali ir turi būti taikomas visais gyvenimo kontekstais ir skirtas funkciniam bendravimui.

ICT: informacinių ir ryšių technologijų akronimas. Jis taip pat naudojamas kaip intervencijos būdas autizmo sindrome. Tai yra darbo metodas, kuris naudoja IT priemones, siekiant pagerinti šių dalykų mokymą, bendravimą ir socializaciją.

Jo naudojimas turi būti individualizuotas atsižvelgiant į individualaus paciento savybes, pageidavimus ir poreikius. Nėra iš anksto nustatytų kompiuterių naudojimo ir švietimo programinės įrangos. Todėl tikslinga palyginti šeimą, ūkio subjektus ir ekspertus tikslų ir priemonių nustatymui.

Paprastai autizmo žmonėms nereikia brangios papildomos įrangos. Daugelis užduočių gali būti sukurtos naudojant jau jūsų kompiuteryje esančius įrankius (pvz., "PowerPoint"). Reabilitacijos mokymo programinė įranga gali būti įsigyta, kuri gali būti labai naudinga priklausomai nuo tikslo. Taip pat gali būti naudojama aparatūros pagalba: pavyzdžiui, kai kuriems vaikams, kurie priartėja prie kompiuterio, gali būti naudinga naudoti ne jutiklinį ekraną, o pelę.

Naudodamasis **ICT**, galima: pasiūlyti įvairias veiklos sritis, numatyti galimybę apibendrinti mokymąsi naudojant naujas priemones, rengiant veiklą ir mokomąją kortelę (medžiagos atkuriamumas), atskirai nustatyti žaidimo akimirkas.

Žetonų sistema yra nenumatytų atvejų valdymo sistema, pagrįsta sisteminiu tikslinių elgesio stiprinimu. Pastiprinimas yra simboliai arba "žetonai", kuriuos galima keisti į kitus pastiprinimo būdus. Žetonų sistema remiasi operantinio kondicionavimo ir elgesio ekonomikos principais ir gali būti naudojama taikant elgesio analizę. (Šaltinis: https://en.wikipedia.org/wiki/Token_economy)